

จากไทยแลนด์คัพ สู่ โปรวินเชียลลีก พลวัตของ “จังหวัดนิยม” และพลังของระบบอุปถัมภ์ ในกีฬาฟุตบอลไทย

From Thailand Cup to Provincial League :
The Dynamic of “Provincialism”
and the Power of Patronage System
in Thai Football Society

ภิญญพันธุ์ พจนะลาวัณย์[1]
Pinyapan Potjanalawan

[1] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการจะศึกษาประวัติศาสตร์ฟุตบอลในสังคมไทย โดยให้ความสำคัญกับความเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาคที่ทำให้จังหวัดต่างๆ มีความหมายขึ้นมาในการแข่งขันกีฬาที่เชื่อมโยงกันทั่วประเทศ ปรากฏการณ์นี้แตกต่างจากก่อนหน้านั้นที่กีฬายอดนิยมอย่างฟุตบอลจะทำการแข่งขันกันในเมืองหลวงและให้ความหมายที่จรรโลงอยู่กับชาติ หรือสถาบันของชนชั้นนำ บริบท ทางสังคมการเมืองไทย ตั้งแต่ทศวรรษ 2520 ต่างจังหวัดเปลี่ยนไปจากเดิมด้วยเงื่อนไขเศรษฐกิจ สังคม การเมือง พร้อมไปกับนโยบายรัฐและการปกครองส่วนกลาง-ส่วนภูมิภาคที่เข้มแข็งได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า “จังหวัดนิยม” ขึ้นโดยการรวมศูนย์อำนาจการเมืองและทรัพยากรมาอยู่ที่ตัวจังหวัดในเขตเมือง การสร้างทีมฟุตบอลในต่างจังหวัดจึงเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ภายในเขตจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นนักการเมืองหรือนายทุนระดับจังหวัดผ่านองค์กรอย่างสมาคมกีฬาจังหวัด เห็นได้ชัดว่าการประสบความสำเร็จของทีมเกิดขึ้นจากความมีประสิทธิภาพของเครือข่ายดังกล่าว ไปด้วย จังหวัดนิยมจึงไม่ได้เป็นท้องถิ่นนิยมแบบที่มักจะอ้างถึงกัน แต่กลับเป็นการจรรโลงอุดมการณ์การเมืองของรัฐมากกว่า

คำสำคัญ ฟุตบอลในสังคมไทย, ประวัติศาสตร์การเมือง, จังหวัดนิยม, ไทยแลนด์คัพ, ไทยแลนด์โปรวินเชียลลีก

Abstracts

This article aims to study the history of Football in Thai society which focuses on the change in the region. The football competition has constructed the new meaning of each province in nationwide. This phenomenon was different from the former football competitions those included especially teams in Bangkok, the capital of Thailand and stick with the ideology of Nationalism or the Elite's institution. The provinces in Thailand have changed rapidly since the 1980s along the state policy that emphasized the role of central and provincial administration that created the term of "Provincialism" by centralized political power and public resources for the city where provincial offices located. The football teams in provinces were built under the patronage structure in province areas by politicians, provincial capitalists through the oraganization such as sports association of provinces. It was clear that the success of teams came from the efficiency of these networks. So, the provincialism is distinct from the term of localism which someone claims. It rather reinforced the state ideology.

Key words Football in Thai society, Political history, Provincialism, Thailand Cup, Thailand Provincial League

บทนำ

ประวัติศาสตร์ในช่วงเวลา 30-40 ปี ถือว่าเป็นอดีตอันแสนใกล้ แต่เป็นช่วงที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างมหาศาลโดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงในต่างจังหวัดที่เริ่มแยกตัวออกจากความเป็นสังคมชาวนามาสู่สังคมบริโภค ชนบทเปลี่ยนไป จินตนาการร่วมกันของชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป ความมั่นใจของรัฐบาลและระบบราชการมากขึ้นหลังจากชนะสงครามอุดมการณ์ต่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ฟุตบอล นับเป็นกีฬายอดนิยมในสังคมไทยที่ผู้เขียนเห็นว่าจะเป็นประเด็นที่นำไปสู่การเขียนประวัติศาสตร์สังคมไทยชุดหนึ่งได้ ฟุตบอลในสังคมไทยมีการอภิปรายกันอย่างมากในช่วงที่กระแสนิยมฟุตบอลอาชีพเกิดขึ้นอย่างมาก *ฟุตบอลไทย ประวัติศาสตร์ อำนาจ การเมืองและความเป็นชาย* (วสันต์ ปัญญาแก้ว, 2557) ได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองตั้งแต่ครั้งที่สยามรับฟุตบอลเข้ามาในฐานะกีฬาสมัยใหม่เมื่อเกือบศตวรรษก่อน และการอธิบายถึงปรากฏการณ์ฟุตบอลในช่วงเกือบสิบปีที่ผ่านมา ในบทความนี้เป็นส่วนที่มุ่งเน้นทำความเข้าใจรอยต่อของฟุตบอลในทศวรรษ 2520 จนถึง 2550 อันเป็นช่วงก่อนที่ฟุตบอลอาชีพจะกลายเป็นกระแสนิยมอย่างสูง

สิ่งหนึ่งที่ต้องตระหนักคือ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในวงการฟุตบอลนั้นเลี่ยงไม่พ้นกับโครงสร้างทางการเมืองที่ครอบงำอยู่ นั่นคือ ระบบการเมืองที่รวมศูนย์และเป็นระบบราชการนิยมในทศวรรษ 2520 แม้จะมีการพยายามให้ความสำคัญกับความเป็นเมืองหลวงและกรุงเทพฯ น้อยลง แต่ก็ด้วยเหตุผลเพื่อลดความแออัดของกรุงเทพฯ และมิได้มีเป้าหมายกระจายอำนาจทางการเมืองและการเงินไปสู่ท้องถิ่น รอยต่อระหว่างช่วงสงครามเย็นกับระบบประชาธิปไตยครึ่งใบได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า "จังหวัดนิยม" (provincialism) ขึ้น โดยอาศัยโครงสร้างราชการ

ส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นแนวทางที่ต่างไปจากการกระจายอำนาจสู่การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จะมีบทบาทต่อมาในทศวรรษ 2540 ผู้เขียนจึงเห็นว่า “จังหวัดนิยม” ต่างจาก “ท้องถิ่นนิยม” ที่มีลักษณะเป็นอิสระเชิงสัมพัทธ์มากกว่า และมีความกว้างขวางกว่า

จังหวัดนิยมเช่นนี้ผนวกกับแนวคิดแบบราชาชาตินิยมที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ส่วนกลาง ประวัติศาสตร์จังหวัด ก็คือ ส่วนขยายของประวัติศาสตร์แห่งชาติ ไม่เพียงเท่านั้นจังหวัดนิยมยังสร้างชุมชนจินตกรรม (แอนเดอร์สัน, 2552) ในเขตการปกครองระดับจังหวัดที่ทำให้พื้นที่ต่างจังหวัดกลายเป็นส่วนหนึ่งของชาติ จังหวัดเป็นพื้นที่ทางการเมืองแบบกำกวมที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพ่อเมือง ขณะเดียวกันก็มีตัวแทนอย่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นอีกหนึ่งอิทธิพลที่มีบทบาทในการดึงงบประมาณจากส่วนกลางมาพัฒนาจังหวัด จุดสุดยอดของการเมืองแบบจังหวัดนิยมเห็นได้จากจังหวัดสุพรรณบุรีภายใต้การนำของบรรหาร ศิลปอาชาที่เขามีบทบาทก้าวไปถึงนายกรัฐมนตรีในปี 2538-2539 ได้สร้างคุณูปการให้กับจังหวัดสุพรรณบุรีผ่านเส้นสายและระบบอุปถัมภ์ทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติ จากเมืองสุพรรณที่เคยมีอดีตอันล้าหลัง (Nishizaki, 2011) ความลักลั่นของอำนาจนี้จะปรากฏต่อมาอีกยาวนานที่ความคาดหวังในการพัฒนาเมืองหรือจังหวัดรวมศูนย์อยู่กับกลุ่มคนเหล่านี้ ระบบอุปถัมภ์เหล่านี้ยังเชื่อมโยงมาสู่วงการกีฬาในจังหวัดในรูปแบบของสมาคมกีฬาจังหวัดต่างๆ แวดวงฟุตบอลต่างจังหวัดก็เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขเหล่านี้

● ฟุตบอลไทยแลนด์คัพ เมื่อชาตินิยมกับจังหวัดนิยมมาบรรจบกัน ทศวรรษ 2520

ที่ผ่านมากีฬาฟุตบอลล้วนกระจุกตัวอยู่กับส่วนกลาง หรืออาจกล่าวได้ว่าโลกของฟุตบอล นั้นอยู่ที่กรุงเทพฯ และสนามศุภชลาศัย ความสำคัญของฟุตบอลอยู่กับทีมชาติ ทัวร์นาเมนท์ของสโมสรในกรุงเทพฯและปริมณฑล ฟุตบอลประเพณีธรรมศาสตร์-จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หากจะมีอยู่บ้างก็คือ ฟุตบอลในรายการ

แข่งขันกีฬาแห่งประเทศไทย กลางทศวรรษ 2520 การขยายตัวของเส้นทางคมนาคมขนส่ง และเทคโนโลยีการสื่อสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์เป็นสื่อที่เริ่มเข้าถึงได้ง่ายกว่าเดิมทำให้ข่าวกีฬาโดยเฉพาะข่าวฟุตบอลทั้งในและต่างประเทศ ก็ทำให้ฟุตบอลกลายเป็นกีฬาแห่งมวลชนขึ้นไปด้วย ไม่ว่าจะในฐานะผู้เล่นกีฬา หรือผู้ชมเพื่อความบันเทิงในต่างจังหวัดที่เพิ่มจำนวนอย่างคาดไม่ถึง สำนึกเกี่ยวกับท้องถิ่น ภูมิลำเนาของตนถูกตอกย้ำผ่านนโยบายต่างๆ ของรัฐทั้งเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวและศิลปวัฒนธรรม กระนั้นมันมิได้เป็นสำนึกแบบท้องถิ่นนิยมเท่ากับการเป็นอุดมการณ์ของจังหวัดนิยมที่มีรากฐานมาจากชาตินิยมที่ต่อเนื่องมาจากการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การเรียกร้องให้มีการพัฒนาหน่วยการเมืองระดับจังหวัดนั้นปรากฏไปพร้อมๆกับการเกิดขึ้นขององค์กรอย่างหอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด ฯลฯ อันเป็นองค์กรภาคเอกชน รวมไปถึงโครงสร้างทางการเมืองที่เชื่อมกับระดับประเทศตั้งแต่การบริหารราชการระดับภูมิภาคที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน หรือการบริหารราชการระดับประเทศที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวละครสำคัญที่ถูกคาดหวังว่าจะเป็นผู้นำการพัฒนาของจังหวัดในฐานะผู้มากบารมี การมุ่งพัฒนาจังหวัดยังเป็นผลมา จากการเปรียบเทียบ “ความเจริญ” ของกรุงเทพฯ และการแข่งขันกับจังหวัดในระดับภูมิภาค ด้วยกัน ทีมฟุตบอลของจังหวัดก็ถือว่าเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขนี้ ความเป็นเลิศของกีฬายังอาจสะท้อนถึงศักยภาพของจังหวัดของตนไปด้วย

รายการที่บุกเบิกสร้างความคึกคักให้กับวงการฟุตบอล และแฟนบอลชาวไทยจนเป็นที่จดจำกันมาถึงทุกวันนี้ก็คือ ทัวร์นาเมนท์ฟุตบอลไทยแลนด์คัพ ที่เริ่มต้นในปี 2527 สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ เป็นผู้ริเริ่มโดยร่วมมือกับชมรมฟุตบอลของจังหวัดต่างๆ จัดการแข่งขันรายการดังกล่าวขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ฟุตบอลได้กระจายสู่ต่างจังหวัดทั่วประเทศ, พัฒนาส่งเสริมทีมฟุตบอลไทยให้ก้าวหน้า และพัฒนานักฟุตบอลให้มีมาตรฐานทั้งเชิงกีฬา ระเบียบวินัยและมีสุขภาพลานามัยที่ดี การจัดการแข่งขันใช้งบประมาณมหาศาล ในครั้งแรกใช้เงิน

มากถึง 2-3 ล้านบาท (สิทธิ รัตนราษี, 2540 : 52) นอกจากจะเป็นการสร้างพื้นที่ระดับชาติร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้สึกเชื่อมโยงไปถึงพื้นที่ระดับภูมิภาคอีกด้วย เนื่องจากมีการแบ่งการแข่งขันเป็น 5 ภาค นั่นคือ ภาคเหนือ, กลาง, ตะวันออกเฉียงเหนือ, ตะวันออก และใต้ แชมป์ของภาคต่างๆ จะได้รับการคัดเลือกให้เข้ามาแข่งขันในรอบสุดท้าย ในปีแรก ลพบุรีเป็นทีมชนะเลิศ (สิทธิ : 52)

การแข่งขันเว้นช่วงปี 2528 ออกไป เนื่องจากมีการแข่งขันกีฬาซีเกมส์ การจัดการแข่งขัน มีทีท่าว่าจะเป็นไปได้ด้วยดี เมื่อมีผู้สนับสนุนรายใหญ่ออกค่าใช้จ่ายในการจัดและดำเนินการแข่งขันทั้งหมดคือ บริษัท ยามาฮ่า จำกัด ในการแข่งขันครั้งที่ 4 ปี 2530 ทำให้รายการเปลี่ยนไปใช้ว่า ชื่อการแข่งขันว่า ยามาฮ่า ไทยแลนด์คัพ รายการที่กล่าวมานี้ทำให้นักฟุตบอลต่างจังหวัด ที่มีความสามารถสูงได้แสดงออกเช่น วิฑูรย์ กิจมงคลศักดิ์, ธนิศร์ อารีสง่ากุล จนได้เป็นตัวแทนทีมชาติสร้างชื่อเสียง (สิทธิ : 53)

ตารางที่ 1 ทีมที่ชนะเลิศฟุตบอลไทยแลนด์คัพ ปี 2527-2539 (สิทธิ : 53)

ครั้งที่	วันที่ทำการแข่งขัน	ทีมที่ชนะเลิศ
1	10-25 กุมภาพันธ์ 27	ลพบุรี
2	12-15 ธันวาคม 27	นครสวรรค์
3	14-16 มีนาคม 29	นครราชสีมา
4	12-27 มีนาคม 31	เชียงใหม่
5	1-14 มีนาคม 32	นครสวรรค์
6	13-28 มีนาคม 33	สตูล
7	1-15 มีนาคม 34	กาญจนบุรี
8	3-18 มิถุนายน 35	สตูล
9	23 เมษายน-7 พฤษภาคม 36	ปทุมธานี

ครั้งที่	วันที่ทำการแข่งขัน	ทีมที่ชนะเลิศ
10	30 มีนาคม-20 เมษายน 37	ตราด
11	1-20 มีนาคม 38	อยุธยา
12	21 กุมภาพันธ์-7 มีนาคม 39	นครราชสีมา

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าทีมที่ชนะเลิศระหว่างปี 2527-2539 ล้วนมาจากทุกภูมิภาค นครสวรรค์ นครราชสีมา และ สตูล เป็นจังหวัดที่ครองแชมป์มากที่สุดคือ 2 ครั้ง รายชื่อเหล่านี้ ไม่มีจังหวัดกรุงเทพฯรายการดังกล่าวจึงเป็นตัวแทนของเสียงของคนต่างจังหวัดอย่างแท้จริง ความสำเร็จของแต่ละจังหวัดอาจนับเป็นการประกาศตำแหน่งแห่งที่ของจังหวัดต่างๆ ที่สามารถ ยืดหมุดหมายในระดับประเทศได้ อย่างสมภาคภูมิ จากที่ผ่านมากฟุตบอล และกิจกรรมทางกีฬาพวกเขาไม่เคยได้รับการเหลียวแลเท่าใดนัก

อาจเพราะความสำเร็จของไทยแลนด์คัพ จึงได้ริเริ่มการจัดการแข่งขันฟุตบอลกึ่งอาชีพ ขึ้นในนามการแข่งขันฟุตบอลไทยซอคเกอร์ลีก โดยความร่วมมือระหว่างสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ กับ บริษัทสยามสปอร์ตพับลิชชิ่ง จำกัด ในปี 2527 (สิทธิ : 51) สื่อสายกีฬายักษ์ใหญ่ ผู้มีประสบการณ์คร่ำหวอดกับวงการฟุตบอลทั้งในประเทศและฟุตบอลต่างประเทศ โดยเฉพาะ การรายงานข่าวฟุตบอลลีกประเทศอังกฤษ จุดประสงค์ก็คือ มุ่งสร้างการแข่งขันในระบบเดียวกับการแข่งขันฟุตบอลลีกประเทศอังกฤษ โดยจัดให้มีการแข่งขันนัดเหย้า-เยือน เมื่อแข่งขันจบทีมที่ได้คะแนนสะสมสูงสุดคือผู้ชนะ กรณีนี้จะนำทีมที่ได้คะแนนสูงสุดอันดับ 1-4 มาแข่งขันในรอบ รองชนะเลิศเพื่อหาคู่เข้าชิงชนะเลิศ (สิทธิ : 51-52) แต่ด้วยความเฟ้อของรายการแข่งขันที่เกิดขึ้นจำนวนมาก นอกจากจะทำให้นักเตะล้าแล้ว ยังทำให้เกิดพื้นที่แยกย่อยมากมาย ไม่สามารถ จะรวบรวมพลังที่เป็นกลุ่มก้อนได้ และที่สำคัญทีมทั้งหลายล้วนเป็นทีมองค์กรที่ไม่ได้มีรากฐานที่ผูกอยู่กับผู้คนต่างจังหวัด รายการแข่งขันฟุตบอลทัวร์นาเมนท์นี้จึงแผ่วปลายลงในที่สุด

การผูกฟุตบอลเข้ากับภูมิภาคและจังหวัด นับได้ว่าช่วยสร้างกระแสจังหวัดนิยมขึ้นในภูมิภาคต่างๆ คู่ขนานไปกับกระแสความตื่นตัวในวงการวิชาการต่างจังหวัดที่มีความคึกคัก ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ โบราณคดี คติชนศึกษา ศิลปวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากการสนับสนุนของภาครัฐ การเปลี่ยนขนานใหญ่นี้เกิดขึ้นในช่วงที่ที่ปัญหาคอมมิวนิสต์ และภัยคุกคามความมั่นคงของรัฐเริ่มคลี่คลายลง ความนิยมของการแข่งขันจะเป็นไปไม่ได้เลยหากไม่มีการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร และการสร้างการรับรู้ระหว่างคนในสังคมร่วมกัน มีสื่ออยู่ 2 ประเภทที่ทำหน้าที่สร้างชุมชนจินตกรรมของสังคมคนรักฟุตบอลระดับภูมิภาคที่ทำให้พวกเขารับรู้ข่าวสารในเวลาที่ใกล้เคียงกัน และสร้างจินตนาการร่วมกันของชุมชนฟุตบอล สื่อแรกคือ นิตยสาร *ฟุตบอลสยาม* สื่อนี้กำเนิดขึ้นเมื่อปี 2523 (**ฟุตบอลสยาม**, 2523) ข่าวแวดวงฟุตบอลไทย ความเคลื่อนไหวของสโมสร ข้อมูลนักเตะ จนถึงการวิพากษ์วิจารณ์วงการฟุตบอลไทยที่ไม่สามารถไปฟุตบอลโลกได้ เป็นเนื้อหาที่สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวงการฟุตบอลที่ไม่ได้เป็นแค่การแข่งขันแล้วก็จบไป แต่มีบันทึก มีหลักฐานที่เป็นทั้งภาพและตัวอักษรที่สามารถใช้ในการสร้างความทรงจำ ทั้งยังใช้กลับไปอ้างอิงได้ความนิยมของสื่อนี้เห็นได้ชัดจากการปรับจากรายเดือนเป็นรายปักษ์ในปี 2526 และรายสิบวันหลังจากนั้นไม่นาน ที่น่าแปลกใจ ก็คือ ได้ปรับเป็นรายสัปดาห์อย่างรวดเร็วในปี 2527 (**ฟุตบอลสยาม**, 2532 : 4) นั่นหมายถึงว่า ชาวนครสวรรค์ที่ได้แชมป์ในปี 2527 ก็สามารถซื้อนิตยสารดังกล่าวเพื่อตามข้อมูลหรือเก็บภาพประทับใจ ในยุคที่โทรทัศน์เริ่มมีอิทธิพลในสังคมไทย การถ่ายทอดสดทางโทรทัศน์ถือเป็นจุดสุดยอดของการประกาศถึงความสำคัญของฟุตบอลรายการนี้ การได้แชมป์หรือการเข้าถึงรอบลึกๆ จึงกระตุ้นให้จังหวัดต่างๆ พยายามสร้างทีมให้แข็งแกร่งขึ้นมา ศักยภาพของทีมจึงมิได้มีแค่ฝีเท้านักเตะแต่ยังสัมพันธ์กับการสนับสนุนและระบบอุปถัมภ์ในจังหวัดที่เอื้อให้ทีมแข็งแกร่งมากพอที่จะเข้าสู่รอบลึกๆ เห็นได้จากทีมที่คว้าแชมป์มักจะเป็นจังหวัดใหญ่และมีศักยภาพภายในจังหวัดพอตัว ไม่เพียงเท่านั้นตำแหน่งแห่งที่ของจังหวัดไม่ได้เป็นหน่วยการเมืองที่ลอยอยู่บนสุญญากาศ การแข่งขันของจังหวัดต่างๆ ย่อมเป็นภาพสะท้อนของหน่วยที่ใหญ่กว่านั่นคือ ชุมชนชาติ (แอนเดอร์สัน, 2552)

ความเฟื่องฟูของธุรกิจพ่วงฟุตบอล และฟองสบู่

ความนิยมของกีฬาฟุตบอลพร้อมกับโอกาสทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดรายการแข่งขันฟุตบอลขึ้นมาอีกมากมาย และเปิดพื้นที่ให้จังหวัดต่างๆ มีตัวตนมากขึ้นไปอีกจนในที่สุดกลายเป็นการแข่งขันที่เฟ้อเกินจนการแข่งขันรายการเดิมเริ่มหมดความหมาย มีคำถามและข้อวิตกถึงการที่ผู้ชมในสนามน้อยลงทุกที แต่การแข่งขันก็ยังมีอยู่มากโดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับทีมระดับองค์กรที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตกรุงเทพฯ อำนาจทางเศรษฐกิจของทีมเหล่านี้ที่ได้อานิสงส์จากความเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยกลับสวนทางกับจำนวนผู้ชมในสนาม ขณะที่ทศวรรษ 2530 ในต่างจังหวัดมีความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาล เกิดการสูญเสียที่ดิน และการเก็งกำไรการซื้อขายที่ดิน คนในชนบทไม่น้อยเดินทางไปหางานทำในเขตอุตสาหกรรมเข้าสู่เมืองใหญ่ หรือกระทั่งเดินทางไปแสวงโชคในต่างแดน ขณะที่คนในเขตเมืองก็มุ่งมั่นที่จะแสวงหาความมั่งคั่งจากโอกาสทางเศรษฐกิจผ่านการลงทุน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์, 2546 : 96-105) ประเภทต่างๆ สภาพที่แท้จริงของวงการฟุตบอลปรากฏขึ้นหลังจากฟองสบู่เศรษฐกิจแตกนั่นคือ แม้ทีมที่ประสบความสำเร็จสูงสุดอย่างกสิกรไทยที่คว้าแชมป์ระดับทวีปและนานาชาติ ก็ยังต้องยุบสโมสร

สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ร่วมกับโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 กับบริษัทเคนชิแห่งประเทศไทย และบริษัทโตโยต้ามอเตอร์ ประเทศไทยจัดการแข่งขันฟุตบอลโตโยต้าคัพ ครั้งที่ 1 ปี 2530 อันเป็นการแข่งขันที่ต่อเนื่องจากไทยแลนด์คัพ โดยจะนำเอาทีมฟุตบอลต่างจังหวัดได้แข่งขันกับสโมสรชั้นนำระดับถ้วย ก. ครั้งแรกประกอบด้วย 12 ทีมได้แก่ สโมสรธนาคารกรุงเทพ (แชมป์ถ้วย ก.),

ราชประชา (รองแชมป์), การท่าเรือแห่งประเทศไทย, ทหารอากาศ, ทหารบก, ธนาคารกรุงไทย และอีก 6 ทีมได้แก่ แชมป์แต่ละภาคของไทยแลนด์คัพครั้งที่ 3 ได้แก่ ลพบุรี, พัทลุง, เชียงราย, จันทบุรี, สุรินทร์ บวกกับนครราชสีมาที่เป็นแชมป์ไทยแลนด์คัพรอบสุดท้าย การแข่งขันครั้งที่ 3 ได้ปรับระเบียบให้ผู้เล่นชาวต่างชาติร่วมแข่งขันได้แต่ต้องไม่เกิน 2 คน การแข่งขันมีอยู่ถึงปี 2536 (สิทธิ : 54-55) ตั้งแต่ปี 2530-2536 สโมสรตำรวจคว้าแชมป์มากที่สุดคือ 3 ครั้ง และมีทีมตัวแทนจังหวัดสอดแทรกมาได้ เพียงกรุงเทพมหานครและระยองเท่านั้น (สิทธิ : 53)

นอกจากถ้วยที่อิงกับสถาบันกษัตริย์อย่าง คิงส์คัพ, ควีนส์คัพ, ปริ๊นเซสคัพแล้ว ยังมีการแข่งขันที่เรียกว่า มวก.คัพ หรือชื่ออย่างเป็นทางการคือ การแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทานพลตรี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามบรมราชกุมารในปี 2531 โดย มูลนิธิมหาวชิราลงกรณ์ จัดขึ้น เพื่อเทิดพระเกียรติในวาระที่เจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ รายการนี้จะเชิญทีมแชมป์รายการสำคัญอย่างฟุตบอลชิงถ้วยพระราชทานประเภท ก, ฟุตบอลควีนส์คัพ, โตโยต้าคัพ, ไทยแลนด์คัพ และแชมป์ฟุตบอลกีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย รวม 10 ทีม นับเป็นรายการที่นำเอาทีมแชมป์รายการสำคัญทั้งหมดที่มีในประเทศมาแข่งขันกัน รายการดังกล่าวจัดการแข่งขันถึงปี 2537 เท่านั้น เนื่องไม่สามารถจัดต่อไปได้เนื่องจากว่าแต่ละทีมต้องเข้าร่วมการแข่งขันอีกหลายรายการ (สิทธิ : 56) ทีมแทบทั้งหมดคือ ทีมระดับองค์กรที่มีความเข้มแข็ง ไม่พบว่าทีมระดับจังหวัดจะสามารถคว้าแชมป์ ม.ว.ก.คัพได้เลย จะมีก็แต่ทหารอากาศ, ทหารบก, องค์การโทรศัพท์ (สิทธิ : 53)

ยุคฟองสบู่ที่เศรษฐกิจเฟื่องฟูยังทำให้ทีมองค์กรจำนวนมากส่งสโมสรฟุตบอลเพื่อเข้า แข่งในรายการนี้ ธนาคารกสิกรไทย เป็นตัวอย่างชั้นดีที่แสดงให้เห็นถึงเทพนิยายในวงการฟุตบอล ที่ถึงจุดสูงสุดด้วยการคว้าแชมป์หลายรายการ แต่ในที่สุดเมื่อเจอวิกฤตเศรษฐกิจ สโมสรก็ได้ปิดตัวลง สโมสรธนาคารกสิกรไทยเกิดขึ้นจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารธนาคารอย่างบัณฑูร ล่ำซำที่ตั้งเป้าหมายไว้ว่า

จะต้องขึ้นชั้นไปเล่นฟุตบอลพระราชทานถ้วย ก. ให้ได้ภายใน 4-5 ปี ตั้งแต่ปี 2530 (Four Four Two, 2560ก) ซึ่งทีมน้องใหม่ทีมนี้ก็ทะลุเป้าหมายนั่นคือ คว้าแชมป์ถ้วยพระราชทาน ก. ตั้งแต่ปี 2534-2536 ความสำเร็จยังไม่หยุดเพียงเท่านั้น เนื่องจากการก้าวไปถึงการคว้าแชมป์ระดับเอเชียอย่างแชมป์เอเชี่ยนคัพ ปี 2537 และปี 2538 รวมไปถึงถ้วยใหม่อย่างแอโฟร-เอเชียนคลับแชมเปียนชิพ (2537) ที่เป็นตัวแทนของแชมป์สองทวีปนั่นคือ แอฟริกาและเอเชียมาชิงชัยกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็นเรื่องที่ไม่เคยมีสโมสรใดทำได้มาก่อน นับเป็นอีกหนึ่งความสำเร็จของทีมหน้าใหม่ ที่เติบโตมากับระบบมืออาชีพและการทุ่มงบประมาณของนายทุน ด้วยคุณภาพของนักฟุตบอล ทำให้ทีมชาติไทยมาจากสโมสรกสิกรไทยไม่น้อยในยุคอัลเบอร์โต้ คัลวัญโญ่ ความน่าสนใจ อีกประการก็คือ ความพยายามสร้างระบบอาชีพในสโมสร จ่ายเงินเดือนให้นักฟุตบอล มีโบนัสให้ กรณีโบนัสพบว่าได้ใช้ครึ่งหนึ่งของโบนัสเพื่อไปทัวร์เยอรมนีซึ่งมีโอกาสได้แสดงฝีเท้า (Four Four Two, 2560ข)

ฉากหน้าของความสำเร็จระดับสโมสรในระดับนานาชาติ กลับสวนทางกับแวดวงฟุตบอลโดยรวม เนื่องจากว่า แม้วงการฟุตบอลไทยจะสามารถเปิดพื้นที่ใหม่ๆ ให้คนในท้องถิ่นในจังหวัดต่างๆได้มีพื้นที่แสดงออกทางวัฒนธรรมมวลชน แต่มิอาจกล่าวได้ว่าวงการฟุตบอลได้สร้างระบบ ที่แข็งแกร่งไว้ กลายเป็นว่าคนดูฟุตบอลไทยกลับหดตัวลง เงียบเหงา ทั้งที่ธนาคารกสิกรไทยได้สร้างชื่อเสียงและเกียรติประวัติเป็นอย่างมาก แต่กลับมิได้มีศักยภาพพอที่จะเป็นเป็นทีมขวัญใจของคนไทยทั้งประเทศ หรือเป็นทีมที่จะเรียกคนดูให้เต็มสนามได้ดังเดิมอีกต่อไปแล้ว เรียกได้ว่าฝีเท้าของนักเตะ และสโมสรของไทยนั้นล้ำหน้าเกินไปกว่าระบบการสร้างวัฒนธรรมการดูฟุตบอลไปหลายช่วงตัว สิ่งที่ขาดหายไปนั้นก็คือระบบฟุตบอลอาชีพ และการขยายฐานผู้สนับสนุน และแฟนคลับนั่นเอง ช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ 2540 ที่ทำให้ภาคธุรกิจการเงินประสบหายนะเป็นเหตุผลให้สโมสรกสิกรไทยยุบทีม (Four Four Two, 2560ค)

การจัดการแข่งขันฟุตบอลลีกเกิดขึ้นอีกครั้งในนามไทยแลนด์เซมิโปรลีก เมื่อปี 2534 โดยสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ร่วมกับ บริษัทเอส เอส โปรเฟสชั่นแนล 88 จำกัด ในเครือฐานเศรษฐกิจ ได้คัดเลือกสโมสรทั้ง 6 (สิทธิ : 57-58) แต่ก็ล้มเหลวอีกครั้ง ชะตากรรมของฟุตบอลลีกยังไม่สิ้นสุดลง ปี 2539 อันเป็นช่วงท้ายของยุคฟองสบู่ ก็มีความพยายามปั้นฟุตบอลลีกอีกรอบ ในนามการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์ลีก หรือที่เรียกกันว่า จอห์นนี่วอล์กเกอร์ไทยแลนด์ลีก ในครั้งนี้ประกอบด้วยสโมสรมากถึง 18 สโมสร ล้วนเป็นที่ในระดับถ้วย ก. โดยแข่งกันแบบเหย้า-เยือน โดยใช้สนามที่สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยจัดให้ นั่นคือ สนามธูปเตมีย์, สนามสุพรรณบุรี, สนามสิรินธร (โรงเรียนอัสสัมชัญ), สนามอยุธยา และสนามเทพหัสดิน ต่อมาเหลือเพียง 3 สนาม นั่นคือ สนามธูปเตมีย์, สนามสุพรรณบุรี และสนามสิรินธร เมื่อแข่งเก็บคะแนนครบ จะนำลำดับที่ 1-4 มาแข่งในรอบรองชนะเลิศเพื่อชิงชนะเลิศอีกครั้ง (สิทธิ : 61) แม้จะใช้สนามในต่างจังหวัด แต่สโมสรที่เข้าแข่งขันกลับเป็นสโมสรที่ไม่มีฐานผู้ชม-แฟนบอลในต่างจังหวัด มิติของจังหวัดนิยมแบบการแข่งขันไทยแลนด์คัพในทศวรรษ 2520 ต่อต้นทศวรรษ 2530 จึงขาดหายไป การเข้าเป็นส่วนหนึ่งของฟุตบอลไทยจากคนต่างจังหวัดนั้นจึงมีช่องทางที่จำกัด เหลือเพียงการชมฟุตบอลผ่านโทรทัศน์หรือติดตามข่าวจากโทรทัศน์หรือหน้าหนังสือพิมพ์เท่านั้น ตลาดฟุตบอลในช่วงดังกล่าวไม่ใช่ตลาดของคนต่างจังหวัดอีกต่อไป

● กำเนิดฟุตบอลโปรวินเชียลลีก ลีกต่างจังหวัดคู่ขนานกับ ไทยแลนด์ลีก

หลังความพังทลายของเศรษฐกิจฟองสบู่ ทำให้กระแส “กลับต่างจังหวัด” เกิดขึ้น กระแสที่ว่านี้หมายถึง การที่ผู้คนที่เดินทางเข้ามาแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจในเมืองใหญ่อย่างกรุงเทพฯ ได้รับผลจากเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ไม่ว่าจะเป็นการถูกให้ออกจากงาน การถูกลดเงินเดือน หรือการลงทุนที่ผิดพลาด

(ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์ : 516-517) ทำให้พวกเขาจำนวนหนึ่งมีสำนึกบางประการที่โหยหาบ้านและภูมิลำเนาของตน การกลับต่างจังหวัดที่ว่ามิใช่เป็นเพียงการกลับในทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างความทรงจำเพื่อผูกกับภูมิลำเนาของตน และโดยสำนึกแบบชุมชนชาติ ภูมิลำเนาที่พวกเขาถูกสร้างให้รับรู้มักจะขึ้นกับหน่วยที่แข็งแรงแบบจังหวัดนั่นเอง สถานที่และชุมชนต่างๆ ที่ได้รับการโปรโมทในฐานะการท่องเที่ยวก็ล้วนอยู่ภายใต้กรอบจังหวัดนิยมไปด้วย

แม้ว่าในกรุงเทพฯ รายการแข่งขันฟุตบอลจะเกิดขึ้นอย่างท่วมทัน แต่ผู้ชมกลับบางตา ขณะที่การแข่งขันฟุตบอลต่างจังหวัดที่ผู้คนให้ความสนใจอย่างล้นหลาม เห็นได้จากการที่สุพรรณบุรีรับเป็นเจ้าภาพการแข่งขันฟุตบอลปรีโอลิมปิกในปี 2538 ที่ทีมชาติไทยยุคดรีมทีมเป็นที่คาดหวังว่าจะเป็นทีมชุดประวัติศาสตร์เข้ารอบไปแข่งขันในโอลิมปิกได้ ในเวลาต่อมา เอเชียนเกมส์ปี 2541 ที่ไทยเป็นเจ้าภาพ ยังเลือกสนามต่างจังหวัดให้เป็นสนามแข่งขันในรอบแรกด้วย ได้แก่ สาย A นครสวรรค์, สาย B สุราษฎร์ธานี, สาย C ตรัง, สาย D สุพรรณบุรี, สาย E สงขลา (**ฟุตบอลสยาม**, 2541 : 38) ความสำเร็จอย่างงดงามของนักฟุตบอลทีมชาติที่สามารถคว้าอันดับที่ 4 เอเชี่ยนเกมส์ ได้ ทำให้รัฐบาลชวน หลีกภัย เดินหน้าโครงการด้านฟุตบอลอย่างเป็นรูปธรรม เพิ่มเติมจากไทยแลนด์ลีกที่มีอยู่แล้ว นั่นคือการสร้างลีกที่เปิดโอกาสให้ทีมระดับจังหวัดมีพื้นที่อีกครั้ง แต่เดิมตั้งใจจะสร้างลีกแห่งชาติให้มีทั้งหมด 8 ทีม โดยมีตัวแทนจาก “ไทยแลนด์ลีก” แต่เดิม (และจะเปลี่ยนชื่อเป็น “กรุงเทพฯลีก”) 3 ทีม เพื่อมาร่วมแข่งกับตัวแทน 5 ภาคที่คัดเลือกมาด้วยวิธีแบบการแข่งขันไทยแลนด์คัพ (**ฟุตบอลสยาม**, 2542ก : 38, 48) สัดส่วนยังมีปรับเปลี่ยนอีกครั้งเป็นไทยลีก 5 ทีม และภูมิภาค 5 ทีมรวมเป็น 10 ทีม (**ฟุตบอลสยาม**, 2542ข : 13) ระหว่างนั้นทีมในกรุงเทพฯ ก็เตรียมขยับขยายสร้างสโมสรไว้กับฐานต่างจังหวัดด้วยเช่น บีอีซีเทโรศาสนฯ หวังจะสร้างฐานที่ฉะเชิงเทรา, การท่าเรือแห่งประเทศไทยจะไปสร้างสนามที่กบินทร์บุรี ปราจีนบุรี (**ฟุตบอลสยาม**, 2542ค : 28) กระนั้นถึงที่สุดแล้ว ก็ยังไม่สามารถสร้างลีกแห่งชาติได้

แม้ลีกแห่งชาติจะแท้งไปเสียก่อน แต่ความพยายามดังกล่าวมิได้เสียเปล่า เกิดการแข่งขันฟุตบอลรายการใหม่ขึ้นมาในปี 2542 นั่นคือ “ไทยแลนด์โปรวินเชียลลีก” (Thailand Provincial League) รายการนี้ไม่ได้เกิดจากการรวมลีก แต่เกิดขึ้นโดยการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) ที่มีฐานะเป็นองค์กรของรัฐเป็นผู้รับสมัครทีมระดับจังหวัด ต่างจากไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกที่เน้นทีมองค์กรแข่งขันในเขตกรุงเทพฯ สังกัดสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ทำให้เกิดระบบลีกคู่ขนานเกิดขึ้น และนี่คือจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่างองค์กรกีฬาทั้งสองอย่างเป็นทางการที่จะใช้เวลากว่าทศวรรษถึงจะสร้างระบบลีกที่เป็นเอกภาพได้ ตามระเบียบแล้วการจัดส่งทีมเข้าร่วมการแข่งขันนั้นจะต้องเสนอในนามสมาคมกีฬาจังหวัด (กิตติพงษ์ เอื้อพิพัฒนากูล และจุฑา ติงศภัทิย์, 2555 : 65, รักพงษ์ แก้วแท้, 2551 : 23) อันถูกกำกับและควบคุมโดยคณะกรรมการกีฬาจังหวัดที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการผ่าน *พระราชบัญญัติการกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2528* (**ราชกิจจานุเบกษา**, 2528 : 11-20) ทำให้ทีมทั้งหลายอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยการปกครองระดับจังหวัด อาจกล่าวได้ว่าสมาคมกีฬาจังหวัดเป็นองค์กรที่แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายอุปถัมภ์กีฬาสมัครเล่นในจังหวัดต่างๆ การส่งนักกีฬาไปแข่งขันในนามจังหวัดล้วนต้องผ่านองค์กรนี้ สมาคมกีฬาจังหวัดเริ่มมีการจดทะเบียนอย่างจริงจังราวทศวรรษ 2530 เห็นได้จาก สมาคมกีฬาจังหวัดนครสวรรค์ จดทะเบียนเมื่อปี 2536 (สมาคมกีฬาแห่งจังหวัดนครสวรรค์, 2560) สมาคมกีฬาจังหวัดสิงห์บุรี (2536) (สมาคมกีฬาแห่งจังหวัดสิงห์บุรี, 2560), สมาคมกีฬาจังหวัดยโสธร (2537) (สมาคมกีฬาแห่งจังหวัดยโสธร, 2560) บางแห่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นนายกสมาคมกีฬาเสียเอง หลายแห่ง ก็เป็นนักการเมืองผู้มีอิทธิพลในจังหวัด

หากการแข่งขันกีฬาแห่งประเทศไทย เปรียบเทียบได้กับโอลิมปิกระดับประเทศที่จังหวัดต่างๆ ส่งทีมเข้าร่วมในฐานะหน่วยการปกครองประเทศ สมาคมกีฬาจังหวัดก็คล้ายกับการกีฬาแห่งประเทศไทยที่รับผิดชอบในหน่วยจังหวัดที่ต้องจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่ให้กระจายไปสู่กีฬาประเภทต่างๆ แต่ทรัพยากรดังกล่าวกลับกระจุกตัวอยู่ที่บางประเภทกีฬา นั่นคือฟุตบอลนั่นเอง ฟุตบอลกลายเป็นกีฬาที่ได้รับการให้ความสำคัญมากที่สุดเมื่อเทียบกับกีฬาสมัครเล่นอื่นๆ

การทำความเข้าใจโปรวินเชียลลีกเลี่ยงมิได้เลยที่ต้องวิเคราะห์เชิงภูมิศาสตร์การเมืองของความเป็นจังหวัดดังกล่าวด้วย การเดินทางเพื่อแข่งขันข้ามจังหวัดเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องคำนึงถึงมาก ทำให้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งโซนลีก หรือการปรับให้รายการไม่สำคัญแข่งขันแบบทัวร์นาเมนท์ที่ไม่ใช่ลีกวางอยู่บนเหตุผลของความเป็นไปได้ทางการเงินและการบริหารของแต่ละทีม

โปรวินเชียลลีก ฤดูกาลแรกเริ่มเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2542 มีทีมเข้าร่วมแข่งขัน 12 ทีมแบ่งเป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ คือ เชียงใหม่, นครสวรรค์, ภาคอีสานคือ ศรีษะเกษ (แชมป์), นครราชสีมา, อุดรธานี, ภาคกลาง คือ สุพรรณบุรี, นครปฐม, กรุงเทพฯ ภาคใต้ คือ สงขลา, สตูล, สุราษฎร์ธานี, ปัตตานี จะเห็นได้ว่าโควต้าจากภาคใต้มีถึง 4 ทีมทั้งที่มีจำนวนประชากรและจำนวนจังหวัดน้อยกว่าภาคอีสานเป็นอย่างมาก อาจเป็นเพราะการแข่งขันดังกล่าวเกิดขึ้นจากรัฐบาลประชาธิปัตย์ที่มีฐานเสียงที่เหนียวแน่นอยู่ในภาคใต้ สะท้อนถึงการอุปถัมภ์ที่เชื่อมกับภูมิภาคได้ดี อีกทั้งลีกดังกล่าวยังให้สิทธิ์กรุงเทพฯเข้ามาร่วมแข่งขันในฐานะตัวแทนภาคกลางด้วย (Thaifootball, 2560) จะเห็นว่าทีมใหญ่ๆ ที่เคยได้แชมป์ไทยแลนด์คัพส่วนใหญ่มีโอกาสร่วมการแข่งขันนี้

นอกเหนือจากการจัดตั้งทีมในนามหน่วยการปกครองส่วนภูมิภาคแล้ว เริ่มมีการสร้างสำนึกจังหวัดนิยมผ่านวัฒนธรรมการเชียร์เข้ามาด้วย เข้าใจว่าวัฒนธรรมเชียร์รูปแบบใหม่ก็เริ่มเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของกลุ่มเชียร์ไทยที่มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นส่วนหนึ่งในสร้างมาตรฐานให้ฟุตบอลไทย การเชียร์รูปแบบใหม่ต่างจากการเชียร์ทีมชาติแบบเดิมๆที่ เน้นการแสดงออกที่การแต่งตัว และร้องเพลงเชียร์ “แบบสามช่า” ให้มีลักษณะ “เป็นสากล” ตามแบบการเชียร์ใน

ต่างประเทศมากขึ้นโดยกลุ่มที่เรียกว่า “เชียร์ไทย” ที่ตั้งขึ้นในปี 2544 เข้าใจว่าสมาชิกกลุ่มนี้เองที่จะขยายวิธีคิดและปฏิบัติการเชียร์ไปสู่ทีมต่างๆ ในโปรวินเชียลลีกต่อไป (อาจินต์ ทองอยู่คง, 2557 : 68-70)

โปรวินเชียลลีกที่ปรับตัว

กลางทศวรรษ 2540 สังคมไทยเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่อีกระลอก หลังจากเศรษฐกิจซบเซา การเข้ามาของพรรคไทยรักไทยทำให้เมืองและชนบทเกิดความเปลี่ยนแปลงจากนโยบายคู่ขนาน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์ : 224-229) สำหรับวงการฟุตบอลรัฐบาลได้จุดประเด็นสิ่งที่คนไทยคิดไม่ถึงมาก่อน นั่นคือ การไปแข่งขันฟุตบอลโลกรอบสุดท้าย ฟุตบอลจึงกลายเป็นประเด็นทางการเมืองระดับประเทศขึ้นมาอย่างเลี่ยงไม่ได้ สำหรับโปรวินเชียลลีกความเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแข่งขันอย่างทรงพลังเกิดขึ้น ในฤดูกาลที่ 3 ปี 2545 อันเป็นช่วงผลัดเปลี่ยนมาสู่รัฐบาลไทยรักไทย “โปรลีก” กลายเป็นชื่อลีกที่ถูกใช้ในสื่อ ด้วยชื่อที่สั้นและกระชับทำให้จดจำได้ง่ายมากขึ้น ยังพบว่ามีการเสนอให้ยกเครื่องการแข่งขันใหม่ทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันและการจัดการการตลาด โลโก้ ชุดแข่ง ของที่ระลึกและอุปกรณ์เชียร์ (**ไทยรัฐ**, 2545ก : 17, 39) ด้วยการสั่งการดังกล่าวทำให้การปรับเปลี่ยนมีลักษณะรวมศูนย์อยู่ไม่น้อย การกำหนดโลโก้และชื่อทีมที่ออกมาจากการกีฬาแห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในด้านสิทธิประโยชน์และสร้างความรับรู้ในวงกว้าง (**มติชน**, 2545 : 23) ชื่อทีมที่เสนอในตอนแรก ได้แก่ นครสวรรค์ ไลอ้อน, เชียงใหม่ คาลิเบอร์, ศรีษะเกษ สตีลร็อก, อุดรธานี บอมเบอร์, ชลบุรี ชาร์ค, นครราชสีมา สติงเรย์, สุพรรณบุรี เซเบอร์, สงขลา เลเกอร์, สตูล ดีแทค, นครปฐม ฮันเตอร์ และบางกอก บราโว (**ไทยรัฐ**, 2545ข : 21, 38) การแข่งขันฤดูกาลนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 โซน คือ เหนือ-ใต้ เพื่อความสะดวกในการเดินทางและการประหยัดงบประมาณ โซนเหนือคือทีมจากภาคเหนือและอีสาน ส่วนโซนใต้คือ ภาคกลางและภาคใต้ และนำอันดับที่ 1-3 ของทั้งสองโซนมาแข่งกันเพื่อหาทีมแชมป์ ทั้งยังเสนอให้ช่อง 11 ทำการถ่ายทอดสดจำนวน 13 นัดด้วย (**มติชน**, 2545 : 23) ปัญหาที่พบเจอในฤดูกาลนี้ก็คือโปรแกรมการแข่งขันที่มีความถี่มากเกินไป บางครั้ง 3 นัดในรอบ 7 วัน (**กรุงเทพธุรกิจ**, 2545 : 11-12) อันเนื่องมาจากเป็นเวลาที่ใกล้เคียงกับการแข่งขันฟุตบอลโลกที่ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม นอกจากนั้นเริ่มมีข่าวความพยายามรวมลีกอีกครั้งในสมัยที่สนธยา คุณปลื้ม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬาอันเกิดมาจากการชงเรื่องของกรรมาธิการ เนื่องจากเห็นว่าไทยลีกกับโปรลีกมีความซ้ำซ้อนกัน (**ข่าวสด**, 2545 : 15)

แต่ในฤดูกาลต่อมา ปี 2546 กลับมาใช้ระบบโซนเดียวทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกันระหว่างทีมที่อยู่ในภาคกลางหรือตอนกลางของประเทศที่กับทีมเหนือ หรือทีมใต้บางจังหวัดต้องเดินทางในระยะทางกว่าพันกิโลเมตร หลังจบฤดูกาลมีข่าวมาว่ารัฐบาลสนับสนุนให้แต่ละจังหวัดมีทีมฟุตบอลหนึ่งทีมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น โดยจะส่งเสริมให้หอการค้าจังหวัดเป็นผู้สนับสนุนโดยรัฐจะเป็นผู้จ่ายเงินสนับสนุนให้ (**ไทยรัฐ**, 2546 : 21, 26) กรณีของหอการค้าจังหวัดยิ่งสะท้อนถึงแนวคิดการจัดการฟุตบอลแบบจังหวัดนิยมที่รัฐบาลพยายามยึดโยงกับทุนต่างจังหวัดอย่างเห็นได้ชัด ไม่เพียงเท่านั้นในฤดูกาลต่อไปยังได้จัดให้มีโปรลีก 2 ที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันในระดับดิวิชั่น 2 ที่รวมทีมตกชั้นจากโปรลีก ได้แก่ ทีมสงขลา และสตูล รวมกับ 8 ทีม จาก 4 ภาค (ภาคละ 2 ทีม) โดยแต่ละภาคจะมีการแข่งขันคัดเลือกตัวแทนต่อไป (**คมชัดลึก**, 2546 : 22) อาจกล่าวได้ว่า ฟุตบอลลีกจากมีผลมาจากกระแสตื่นตัวที่เริ่มจากนโยบาย “สานฝันฟุตบอลไทยไปบอลโลก” ของรัฐบาลในปีเดียวกัน (**ข่าวสด**, 2546 : 15) เนื่องจากเชื่อว่า หากมีระบบฟุตบอลอาชีพที่เหมาะสมจะส่งผลต่อการสร้างนักฟุตบอลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปี 2547 ถือเป็นปีสุดท้ายของ ฟุตบอลอาชีพนำร่อง 5 ปี นำไปสู่แนวความคิดของการจัดครั้งต่อไปว่าจะให้ 76 จังหวัดส่งทีมเข้าร่วมโดยรัฐจะให้เงินอุดหนุน

ไปทำทีม (**ไทยรัฐ**, 2547ก : 21, 27) ฤดูกาลนี้เหลือเพียง 10 ทีม เนื่องจากสงขลาและสตูล ตกชั้นไปเล่นในโปรลีก 2 หลังจากที่ได้ที่ 11 และ 12 ในฤดูกาลที่ผ่านมา ขณะที่โปรลีก 2 จะเป็นการแข่งขันเป็น 2 สายๆ ละ 5 ทีมแข่งแบบพบกันหมด ทีมอันดับที่ 1 และ 2 ของสายจะมาพบกันในรอบรองชนะเลิศ (**มติชน**, 2546 : 23) ไม่ใช่การแข่งขันแบบเหย้าและเยือน

เมื่อถึงปี 2548 โปรลีก 1 ได้เพิ่มทีมมาเป็น 12 ทีมอีกครั้ง แต่แรกผู้จัดเสนอว่า อุดรธานีและเชียงใหม่ที่รั้งอันดับที่ 9 และ 10 อันเป็นสองอันดับสุดท้ายไม่ต้องตกชั้น ทั้งยังจะรับทีมจากโปรลีก 2 เพิ่มมาอีก 2 ทีมนั่นคือ สตูลและพังงาจากโปรลีก 2 (**ไทยรัฐ**, 2547ข : 21, 38) แต่ในเวลาต่อมา ได้มีการปรับเปลี่ยนกฎโดยให้เชียงใหม่ และอุดรธานี ต้องเล่นเพลย์ออฟกับทีมจันทบุรี และพัทลุง ทีมอันดับสามและสี่จากโปรลีก 2 การปรับเปลี่ยนกฎดังกล่าวทำให้ทีมอุดรธานีไม่พอใจ และขอถอนทีมออกไป เนื่องจากเห็นว่ามีความไม่เป็นธรรม (**ยักษ์แสด Match Day นิตยสารออนไลน์ เพื่อแฟนฟุตบอลชาวอุดรพันธุ์แท้**, 2560) เชียงใหม่เองก็ไม่สามารถรักษาตำแหน่งของตนในโปรลีก 1 ได้ ทำให้ทั้งสองทีมหลุดออกจากโปรลีก 1 ต่อมาอุดรธานีและเชียงใหม่ได้สมัครเข้าร่วมแข่งขันโปรลีก 2 ในภาค 3 และภาค 5 ตามลำดับ เนื่องจากทีมใหม่ที่ได้สิทธิ์แข่งขันในโปรลีก 1 ฤดูกาล 2548 คือ สตูล พังงา พัทลุงและจันทบุรี นั่นทำให้สัดส่วนของทีมจากภาคใต้เข้ามาเล่นในโปรลีก 1 มากที่สุดคือ 4 ทีม ส่วนภาคเหนือเหลือเพียงทีมเดียว นั่นคือ นครสวรรค์ ยิ่งทำให้ภาคเหนือตอนบนถูกตัดขาดออกจากความสำคัญจากฟุตบอลรายการนี้ไปอีก เมื่อโปรลีก 1 ได้ 12 ทีมแล้ว อีก 64 ทีมที่เหลือจะให้ไปอยู่ในโปรลีก 2 พบว่ามี 61 จังหวัดทำการสมัครเข้าร่วมการแข่งขัน ได้แบ่งออกเป็น 5 ภาค นั่นคือ ภาค 1 บริเวณภาคกลางโซนที่หนึ่ง นนทบุรีกับสมุทรสาครงดส่งทีม, ภาค 2 บริเวณภาคกลางโซนที่สอง, ภาค 3 คือ บริเวณภาคอีสาน อำนาจเจริญงดส่งทีม, ภาค 4 คือ บริเวณภาคใต้ ส่วนภาคที่ 5 คือ บริเวณภาคเหนือ (ทั้งตอนบนและตอนล่าง) (**คมชัดลึก**, 2548ก : 28, 32)

ในปีนี้ยังเกิดเหตุการณ์บานปลายเรื่องการเปลี่ยนรายชื่อนักเตะในทีมพัทลุงและพังงาซึ่งขัดกับระเบียบจัดการแข่งขันที่ห้ามเปลี่ยนตลอดการแข่งขัน โดยอรรณพ สิงห์โตทอง ผู้จัดการทีมชลบุรีขุ่ฟ้อง เนื่องจากแพ้ให้กับพัทลุง 1 นัด และในช่วงเวลาลุ้นแชมป์ตามสุพรรณบุรีอยู่ 1 แต้ม ดังนั้นหากการเปลี่ยนตัวดังกล่าวเกิดขึ้นจริง กรรมการการแข่งขันจะปรับให้พัทลุงแพ้และชลบุรีชนะ ได้แต้มเพิ่มอีก 3 แต้ม ซึ่งมีผลต่อการลุ้นแชมป์ทันที (**คมชัดลึก**, 2548ข : 19, 23) ในเวลาต่อมาก็ได้มีการปรับแพ้ตามที่ชลบุรีร้องเรียนไป ทำให้สุพรรณบุรีที่นำโดยกำนันเกรียง หรือ เกรียง นักพาณิชย์ไม่พอใจเนื่องจากเห็นว่า หากชลบุรีจะประท้วงก็ควรจะทำภายใน 48 ชั่วโมง แสดงให้เห็นถึงการจัดการแข่งขันที่ไม่ได้มาตรฐาน (**ไทยรัฐ**, 2548ก : 21, 22) และชี้ว่าหากฤดูกาล 2549 ยังไม่รวมลีก สุพรรณบุรีจะไม่ส่งทีมร่วมโปรลีก (**คมชัดลึก**, 2548ค : 21, 25) เมื่อสุพรรณบุรีขุ่ฟ้องศาลปกครอง จนมีข่าวว่าการกีฬาแห่งประเทศไทยพยายามเจรจาเพื่อเสนอเพิ่มเงินรางวัลและให้ครองแชมป์ร่วมกับชลบุรี (**คมชัดลึก**, 2548ง : 19, 23) อนึ่งด้วยปัญหาดังกล่าว รวมถึงนโยบายที่หวังจะรวมลีกทั้งระบบเข้าด้วยกันทำให้มีนำทีมชลบุรีและสุพรรณบุรีเข้าไปเล่นในไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกในฤดูกาลต่อไป (**คมชัดลึก**, 2548จ : 19, 23)

กกท. ได้ว่าจ้างสำนักวิชาวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ประเมินผลการแข่งขันฟุตบอลไปสู่อาชีพในโครงการนำร่องระยะ 5 ปี พ.ศ. 2542-2547 พบว่า ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง มีข้อมูลที่น่าสนใจก็คือ นักฟุตบอลจากโปรลีกได้รับคัดเลือกให้เป็นนักฟุตบอลทีมชาติ 21 คน และรับเลือกให้ไปเล่นกับสโมสร 31 คนใน 7 จังหวัด มีรายได้จากภาคเอกชน, ค่าบัตรเข้าชม, ของที่ระลึกและการบริจาคไม่น้อยกว่า 40 ล้านบาท นักกีฬามีรายได้ต่อเดือน 3,000-10,000 บาทตามศักยภาพ บางทีมให้เฉพาะเบี้ยเลี้ยงต่อวัน ประมาณ 100-500 บาท รายได้ผู้ฝึกสอน 4,500-20,000 บาท เจ้าหน้าที่ทีม 1,500-10,000 บาท บางจังหวัดจ่ายเป็นเบี้ยเลี้ยงรายวัน 100-300 บาท ยกเว้นเชียงใหม่ที่มาก

ถึง 500 บาท (**มติชน**, 2548ก : 31) นอกจากนั้นยังมีการเสนอแนวทางพัฒนาโปรลีกด้วย 14 แนวทาง ประเด็นสำคัญก็คือ การสร้างกระแสให้ประชาชนทั่วประเทศมาชม-เชียร์ให้มาก, พัฒนานักกีฬาตั้งแต่เยาวชน, เรียกร้องความเป็นมืออาชีพ, การจัดแข่งขันต้องมีมาตรฐานสากล ต้องจัดรายการหลักทั่วทุกภูมิภาค, กำหนดรายได้ขั้นต่ำของนักฟุตบอลรวมถึงระบบประกันสังคม (**มติชน**, 2548ข : 31)

ฤดูกาล 2549 โปรลีก 1 จะตัดเหลือเพียง 10 ทีม (**คมชัดลึก**, 2548จ : 19, 23) มีทีมเลื่อนชั้นจากดิวิชั่น 2 มาสองทีมคือ พิษณุโลก และสกลนคร ส่วน 2 ทีมที่ตกชั้นไปในฤดูกาล 2548 ก็คือ พังงาและพัทลุง (**คมชัดลึก**, 2548ค : 21, 25) แต่เดิมนั้นการกีฬาแห่งประเทศไทย ได้ให้สิทธิ์บริษัทเอกชน “สปอร์ต อินเตอร์มีเดีย” มาจัดการแข่งขันโปรลีกแทน (**คมชัดลึก**, 2548จ : 19, 23) แต่การแทรกแซงจากรัฐบาลไทยรักไทยทำให้เกิดความขัดแย้งกับสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ อย่างใหญ่โต อริสมันต์ พงษ์เรืองรอง เลขานุการกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ที่ประชา มาลีนนท์เป็นรัฐมนตรีว่าการอยู่ เสนอจัดโครงสร้างใหม่โปรลีก 1 นั่นคือ นำทีมจากไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก 2 ทีม มาแข่งกับ โปรลีก 1 8 ทีม และโปรลีก 2 6 ทีม รวมเป็น 16 ทีม (**มติชน**, 2548ค : 23) และเปลี่ยนชื่อเป็นโปรเฟสชั่นแนล ลีก ทีมจากดิวิชั่น 2 คือ พิษณุโลก, สกลนคร, ขอนแก่น, ฉะเชิงเทรา, นราธิวาสและเชียงใหม่ ส่วนจากไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกคือ ทีมทีโอทีเอฟซี หรือองค์การโทรศัพท์ กับ การท่าเรือแห่งประเทศไทย (**ไทยรัฐ**, 2548ข : 21, 39) ให้สิทธิ์อันดับที่ 1 และ 2 ของโปรเฟสชั่นแนลลีกขึ้นไปเล่นในไทยพรีเมียร์ลีก เช่นเดียวกับ ชลบุรีและสุพรรณบุรี ขณะที่อันดับที่ 15-16 จะต้องตกชั้นไปเล่นโปรลีก 2 อันดับที่ 14 จะต้องไปแข่งเพลย์ออฟ กับอันดับที่ 3 ในโปรลีก 2 เพื่อสิทธิ์ในการเล่นโปรลีก 1 ต่อไป

ปัญหาจะไม่รุนแรงนัก หากไม่ไปแตะกับเขตอำนาจของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ นั่นคือ แนวคิดการจัดตั้งสมาคมฟุตบอลอาชีพ อันเป็นโครงสร้างที่ขัดแย้งกับสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ โดยตรง (**เดลินิวส์**, 2548 : 21, 23)

กรณีนี้ถือว่าเป็นความขัดแย้งระดับสูงระหว่างรัฐบาลในนามกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา-การกีฬาแห่งประเทศไทย กับ สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ที่เกิดขึ้นผ่านการจัดแข่งขันฟุตบอลลีก สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ขยับตัวแสดงความไม่เห็นด้วย ตั้งแต่เรื่องชื่อการแข่งขัน เนื่องจากเกรงว่า ชื่อ โปรเฟสชั่นแนลลีก จะทำให้เกิดความสับสน ควรเปลี่ยนกลับไปเป็น โปรวินเชียลลีกเช่นเดิม (**มติชน**, 2549ก : 23)

กระแสการแข่งขันระหว่างสองลีก ส่งผลให้มีความพยายามประเมินหลายรูปแบบ เช่นการที่ชาญวิทย์ ผลชีวินประเมินว่า นักเตะอาจจะยังมีคุณภาพไม่ดีพอที่จะติดทีมชาติเพื่อนำไปแข่งขันเอเชี่ยนเกมส์ ปลายปี (**มติชน**, 2549ข : 23) หรือการที่ กกท.ตั้งเกณฑ์ประเมินความสำเร็จ 20 ตัวชี้วัด (**มติชน**, 2549ค : 23) เมื่อแข่งขันไปก็พบว่าประสบปัญหามากมายมีข่าวว่าจะยุติการแข่งขันเนื่องจากประเมินแล้วไม่เป็นตามที่คาดหวัง และการใช้งบประมาณยังอาจถูกตรวจสอบโดยสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินว่าคุ้มค่าหรือไม่ (**กรุงเทพธุรกิจ**, 2549 : 16) ขณะที่ทีมที่สายป่านสั้นก็ประสบปัญหาเรื่องการเงิน ทีมเชียงใหม่เป็นตัวอย่างที่ดี เนื่องจากได้รับเพียงเงินจากกกท. จำนวน 5 แสนบาท ทำให้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายทั้งค่าเดินทางและค่าเบี้ยเลี้ยงนักฟุตบอล จนกลุ่มกองเชียร์ต้องระดมทุนตั้งโต๊ะบริจาค ขณะที่สปอนเซอร์อย่าง ปตท. แม้จะเป็นสิทธิประโยชน์ที่คาดหน้าอกเสื้อแข่ง แท้จริงแล้วก็เป็นเงินสนับสนุนโดยรวมที่ปตท.ให้กับสมาคมกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งต้องนำไปใช้ในการสนับสนุนกีฬาประเภทอื่นๆ ด้วย (**คมชัดลึก**, 2549ก : 23) ภาระการเดินทางกว่าพันกิโลเมตรเป็นประเด็นสำคัญ สำหรับนราธิวาสการเดินทางแต่ละครั้งเป็นเงินกว่า 2 หมื่นบาท (**ข่าวสด**, 2549 : 12)

ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์ และความขัดแย้งในระดับองค์กรควบคุม แต่ในทางกลับกันปรากฏว่า มีการตอบรับจากผู้คนในหลายจังหวัดค่อนข้างดี จำนวนผู้ชมในนราธิวาสมีอย่างล้นหลาม ถึงกับประมาณกันว่า 12,000-23,000 คน (**มติชน**, 2549ง : 23) ภายหลังพยายามเฉลี่ยอยู่ที่ 17,909.09 คนต่อนัด (**ข่าวสด**,

2549ก : 12) ขณะที่สุราษฎร์ธานีเฉลี่ย 25,000 คน (**มติชน**, 2549จ : 12) ยกเว้นแต่ 4 ทีมอย่างเช่น กรุงเทพมหานคร, เชียงใหม่, ทีโอทีเอฟซี และการท่าเรือแห่งประเทศไทยที่ผู้ชมบางตา (**คมชัดลึก**, 2549ข : 23) แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของตลาดผู้ชมในต่างจังหวัด กระนั้นปัญหาสำคัญที่ยังแก้ไม่ตกก็คือ การพัฒนาสโมสรให้มีลักษณะเป็นองค์กรธุรกิจที่สามารถหากำไรเลี้ยงตัวเองได้ จังหวัดที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ยังมิได้เกิดจากการเป็นบริษัทธุรกิจเต็มรูปแบบ แต่เกิดจากคุณสมบัติของผู้มีบารมีในสโมสรที่จะดึงดูดเงินทุนและทรัพยากรมาสนับสนุนให้กับสโมสรอันสะท้อนว่าความสำเร็จของทีมต้องได้รับการอุ้มชูด้วยระบบอุปถัมภ์

• การรวมลีกและการกลายเป็นลีกระดับชาติ

จุดสิ้นสุดของโปรวินเชียลลีกในระบบคู่ขนานสิ้นสุดลง หลังจากกระบวนการรวมลีกช่วงหลังรัฐประหาร 2549 ที่มีผู้เสนอว่าหลังเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นผลทำให้นักการเมืองที่มีฐานอยู่ในจังหวัดต่างๆ เริ่มกลับไปสร้างทีมฟุตบอลของจังหวัดตัวเอง ด้วยทักษะการเจรจาและต่อรองของพวกเขาทำให้เครือข่ายทางการเมืองและเศรษฐกิจส่งผลต่อการประสบความสำเร็จในการทำทีมระดับจังหวัด (ณัฐกร วิทิตานนท์, 2557 : 103-131) แต่การจัดการลีกในประเทศมิได้ขึ้นอยู่กับนักการเมืองและผู้มีบารมีในประเทศทั้งหมด องค์กรระดับโลกยังมีอำนาจเหนือกว่าและให้คุณให้โทษกับวงการฟุตบอลได้ ความเปลี่ยนแปลงในยุคนี้จึงซับซ้อนมากขึ้นไปกว่าเดิม

ก่อนรัฐประหารเพียง 1 เดือน สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ เห็นด้วยในการที่จะรวมลีก (**มติชน** , 2549ฉ : 31) หลังจากจบฤดูกาลก็มีข้อเสนอรวมลีกใน 2-4 ปี และควรมีการทำบันทึกช่วยจำร่วมกัน (**มติชน**, 2549ซ : 23) ก่อนเปิดฤดูกาล 2550 เกิดจากการชิงไหวชิงพริบกันอย่างหนัก อันที่จริงมีความเคลื่อนไหวตั้งแต่ก่อนรัฐประหาร 2549 แล้ว นั่นคือ ความพยายามปรับเปลี่ยนโครงสร้างครั้งใหญ่อีกครั้ง ตั้งแต่การเปลี่ยนชื่อจาก “โปรเฟสชั่นแนลลีก” กลับมาเป็น “โปรวินเชียลลีก” เช่นเดิม และเสนอให้เริ่มเก็บค่าเข้าชมรวมถึงตัดทีมองค์กรอย่างทีโอทีและการท่าเรือแห่งประเทศไทยออกไป (**ไทยรัฐ**, 2549ก : 21, 35) เนื่องจากไม่สามารถทำตามเงื่อนไขของการกีฬาแห่งประเทศไทยได้นั่นคือ การปรับปรุงสนามและการสร้างชุมชน หากการรวมลีกจะเกิดขึ้น ก็ไม่จำเป็นต้องให้สิทธิ์ทีมลำดับที่ 1 และ 2 ที่เป็นทีมองค์กรอย่างทีโอทีและการท่าเรือฯ แต่ควรเป็นทีมที่มีศักยภาพในการจัดการบริหารและมีแฟนบอลจำนวนมากมากกว่า ทีมนราธิวาสนับเป็นหนึ่งทีมที่มีความพร้อมที่อาจผลักดันให้ไปเล่นในไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกเช่นเดียวกับนครปฐม สุราษฎร์ธานี และนครสวรรค์ (**คมชัดลึก**, 2549ค : 17, 21) ยังมีการเสนอโครงสร้างของการรวมลีกที่ให้อำนาจสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ จัดการทั้งหมด โดยไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกจะมีทั้งหมด 16 ทีม จะให้สิทธิ์ทีมจากไทยลีก 12 ทีม ไทยลีก 1 2 ทีม และโปรลีก 2 ทีม นั่นคือ นครสวรรค์และนครปฐม ส่วนไทยลีก 1 ใหม่ก็ให้มี 12 ทีมเดิมรวมกับ 12 ทีมจากโปรลีก 2 รวมเป็น 24 ทีม ในฤดูกาล 2551 จะให้สิทธิ์ทีมแชมป์และรองแชมป์กีฬาแห่งชาติเข้าร่วมแข่งขันไทยลีกระดับดิวิชั่น 2 เดิมจะให้ยกเลิกโปรลีก 2 ไป แต่การกีฬาแห่งประเทศไทยยังขอสิทธิ์จัดการแข่งขันอยู่ (**ข่าวสด**, 2549ข : 13) การรัฐประหารทำให้การดำเนินการสะดุดในช่วงแรก และส่งผลต่อการวางแผนการแข่งขันที่จะเริ่มในเดือนมกราคม 2550 (**ไทยรัฐ**, 2549ข : 21, 38) ด้วยความไม่พร้อมเนื่องจากว่า ระยะเวลากระชั้นชิดเกินไป ทำให้ทีมทั้ง 16 ที่ได้รับสิทธิ์ลงมติร่วมกันว่าในปี 2550 ยังไม่พร้อมจะแข่งในลีกที่รวมขึ้นใหม่ (**คมชัดลึก**, 2549ง : 17, 20) แต่ในระดับองค์กรผู้มีอำนาจได้จัดประชุมและทำบันทึกความตกลงร่วมกัน (MOU) ครั้งประวัติศาสตร์ เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2550 ระหว่างกกท. และสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ด้วยข้อตกลง 5 ประการนั่นคือ ลีกอาชีพของประเทศต้องมีลีกเดียว, สมาคมฟุตบอลฯ จะเป็นเจ้าภาพและรับผิดชอบนัดการแข่งขัน, ต้องมีการกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึง, ต้องเป็นไปตามมาตรฐานสากล และต้องมีคณะกรรมการกำกับและติดตามประเมินผล (**มติชน**, 2550 : 31)

ส่วนการแข่งขันโปรวินเชียลลีกในฤดูกาล 2550 ที่จัดโดย กกท. พบสิ่งที่น่าสนใจก็คือ การขอเข้าร่วมทีมของเมืองพัทยา ที่ไม่อยู่ในโครงสร้างสมาคมกีฬาจังหวัดที่โยงกับหน่วยการปกครองแบบภูมิภาค เนื่องจากมีฐานะเป็นเพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (**ข่าวสด**, 2550 : 13) อาจนับเป็นครั้งแรกที่ทีมระดับลีกที่ไม่ใช่ทีมจังหวัดพยายามเข้าถึงสิทธิ์นี้ แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างช้าๆ ของที่ทีมฟุตบอลต่างจังหวัดเริ่มไม่ได้อยู่ในแนวคิดแบบจังหวัดนิยม โปรวินเชียลลีกครั้งนี้ลดความเข้มข้นลงจากเดิมที่เป็นระบบทีมเหย้า-เยือน กลายเป็นการแข่งขันแบบทัวร์นาเมนท์ นัดชิงชนะเลิศแข่งที่สงขลาโดยทีมลพบุรีสามารถคว้าแชมป์ได้ (**ผู้จัดการออนไลน์**, 2560) โปรวินเชียลลีก ฤดูกาล 2551 ปรากฏข่าว อบจ.พิจิตรทุ่มทุน 50 ล้านปรับปรุง 3 สนามเพื่อใช้เป็นที่แข่งขันโปรวินเชียลลีกรอบชิงชนะเลิศ โดย 8 ทีมสุดท้ายที่เข้ารอบมาได้แก่ สมุทรปราการ, อ่างทอง, พิจิตร, ตาก, ชัยภูมิ, นครพนม, กระบี่ และประจวบคีรีขันธ์ (**คมชัดลึก**, 2551ก : 31) การแข่งขันยังคงเป็นแบบทัวร์นาเมนท์ และเป็นฤดูกาลสุดท้ายที่กกท. จัดการแข่งขัน

อำนาจในระดับองค์กรโลกบาลกลายเป็นตัวชี้ขาดฟุตบอลอาชีพไปในที่สุด เมื่อสมาพันธ์ฟุตบอลแห่งเอเชีย (เอเอฟซี) เข้ามาแทรกแซงผ่านการกำหนดมาตรฐานสากล โดยเฉพาะการรับรองสิทธิ์สโมสรไปแข่งขันในศึกชิงแชมป์สโมสรเอเชีย เอเอฟซีแชมเปี้ยนลีกส์ 2009 ทำให้สมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ นำรายการฟุตบอลไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกไปจัดการเองในปี 2552 เนื่องจากสมาคมฯ ได้ลงทะเบียนผูกไว้กับเอเอฟซีมาอย่างยาวนาน (**ข่าวสด**, 2551 : 21, 26) ไม่เพียงเท่านั้น การที่เอเอฟซีได้จัดมาตรฐานให้ฟุตบอลไทยอยู่ในอันดับที่ 13 ของเอเชีย และให้คะแนนหัวข้อ “ขนาดของธุรกิจ (ฟุตบอลอาชีพ)” 3.2 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 (**มติชนสุดสัปดาห์**, 2551 : 45-46) นับเป็นตัวชี้วัดได้ดีถึงมาตรฐานของฟุตบอลอาชีพของไทยที่มีปัญหาอย่างชัดเจน ทำให้ในเวลาต่อมาสมาคมฟุตบอลฯ จดทะเบียนตั้งบริษัทนิติบุคคลขึ้นมาเพื่อบริหารจัดการลีกตามที่เอเอฟซีกำหนด (**คมชัดลึก**, 2551ข : 17, 21) นำไปสู่ข้อเสนอโครงสร้างลีกอาชีพใหม่อีกครั้ง

โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ไทยพรีเมียร์ลีก, ดิวิชั่น 1 และดิวิชั่น 2 ลีกภูมิภาค ในระดับลีกภูมิภาคจะแบ่งย่อยเป็น 5 ลีก ได้แก่ กลุ่มกรุงเทพฯและปริมณฑล, เหนือ, ตะวันออกเฉียงเหนือ, กลางและภาคใต้ แล้วนำเอาตัวแทนไปแข่งกันแบบทัวร์นาเมนท์ที่ทำให้ภาพรวมของลีกทั้งหมดอยู่ในโครงเดียวกัน (**ไทยรัฐ**, 2551 : 30) 4 ภูมิภาค อันได้แก่ ภาคเหนือ, ตะวันออกเฉียงเหนือ, กลาง และภาคใต้คือการบริหารเดิม ในนามของโปรลีกเดิม ส่วนกรุงเทพฯและปริมณฑลจะมาจากไทยลีกดิวิชั่น 2 (**ไทยรัฐ**, 2552 : 21, 32)

จากโปรวินเชียลลีกสู่ลีกภูมิภาค กับ การอุปถัมภ์เพื่อประกันความสำเร็จ

จากตารางที่ 2 ผลการแข่งขันและการจัดการแข่งขันโปรวินเชียลลีกในรอบ 10 ปี สะท้อนได้ดีถึงความเปลี่ยนแปลงของวงการฟุตบอลในภูมิภาคในการพัฒนาเข้าสู่ระบบอาชีพ จะเห็นได้ว่าทีมที่ประสบความสำเร็จที่เห็นได้ชัดในช่วงแรก คือ สุพรรณบุรีและนครสวรรค์ ที่มีสมาชิกผู้แทนราษฎรอย่างบรรหาร ศิลปอาชาและพรรคชาติไทย ขณะที่ทีมหลังคือภิญโญ นิโรจน์ ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์สนับสนุนอยู่ สองทีมดังกล่าวถือว่าทำผลงานได้เป็นอย่างดียิ่งในช่วงครึ่งทางแรกของโปรวินเชียลลีก ตัวภิญโญเองก็เคยแสดงความชื่นชมต่อบรรหารในฐานะที่เป็นผู้พัฒนาสร้างความก้าวหน้าให้กับจังหวัด (**มติชน**, 2543 : 5) เมื่อทีมอย่างชลบุรีที่เข้ามาสอดแทรกและในเวลาต่อมา ได้กลายเป็นทีมจากต่างจังหวัดทีมแรกที่ประสบความสำเร็จในฟุตบอลระดับไทยแลนด์ลีกถึงขึ้นคว้าแชมป์ เบื้องหลังของชลบุรีก็คือ กลุ่มอุปถัมภ์ของเหล่านักการเมืองตระกูลคุณปลื้มนั่นเอง ขณะที่กลุ่มแฟนบอลชลบุรีก็รวมตัวกันเหนียวแน่นและแสดงออกอย่างโดดเด่นในฤดูกาลที่เข้าร่วมแข่งขันไทยแลนด์พรีเมียร์ลีกในปี 2549 (อาจินต์ : 85) กลายเป็นต้นแบบของสโมสรฟุตบอลจากต่างจังหวัดทั้งในด้านสนามเหย้า ผลงานทีม และบรรยากาศการเชียร์บอลแฟนบอล

ตารางที่ 2 แชมป์และรองแชมป์ รายการโปรวินเชียลลีก ฤดูกาล 2542-2552

ปี/ฤดูกาล	แชมป์	รองแชมป์	หมายเหตุ
1/2442-2543	ศรีษะเกษ	สุพรรณบุรี	แข่งระบบลีก นัดเหย้า-เยือน 12 ทีม
2/2543-2544	นครสวรรค์	สุพรรณบุรี	
3/2545	สุพรรณบุรี	ชลบุรี	ปรากฏเป็นข่าวตามหน้าสื่อ เรียกกันว่า โปรลีก แบ่งเป็นโซนเหนือ-ใต้ โซนละ 6 ทีม เริ่มใช้ชื่อทีมพร้อมฉายา
4/2546	นครสวรรค์	สุพรรณบุรี	กลับมาใช้ระบบลีกโซนเดียว
5/2547	สุพรรณบุรี	นครสวรรค์	ปรับให้เหลือ 10 ทีม (เริ่มมีโปรลีก ดิวิชั่น 2)
6/2548	ชลบุรี	สุพรรณบุรี	ปรับเพิ่มเป็น 12 ทีม จบฤดูการชลบุรีและสุพรรณบุรีได้สิทธิ์ไปเล่นในไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก ปี 2549 เริ่มต้นการรวมลีก
7/2549	ทีโอที เอฟซี	การท่าเรือแห่งประเทศไทย	ปรับเพิ่มเป็น 16 ทีม อันดับที่ 1-3 ได้สิทธิ์ไปแข่งขันในไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก เปลี่ยนชื่อเป็น โปรเฟสชั่นแนลลีก
8/2550	ลพบุรี	สงขลา	โปรลีก 1 ไปรวมกับไทยลีก ส่วนโปรลีก 2 กลับมาเป็นโปรวินเชียลลีก กลายเป็นแข่งแบบทัวร์นาเมนท์แข่งรอบคัดเลือกใน 5 ภาค เพื่อนำเอาอันดับที่ 1 และ 2 ไปแข่งไทยลีก ดิวิชั่น 2
9/2551	สมุทรปราการ	ชัยภูมิ	คัดเลือกมาจาก 4 ภูมิภาคๆ ละ 2 ทีม
10/2552	ราชประชา	เชียงราย ยูไนเต็ด	อยู่ใต้กำกับสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ในนาม ลีกภูมิภาค ดิวิชั่น 2 ถือว่าเป็นการรวมลีกทั้งระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปข้อมูลจาก

(Thaifootball, 2560, Score Today, 2560ก, Score Today, 2560ข, ไทยรัฐ, 2546 : 21, 26, มติชน, 2547 : 22, มติชน, 2549ช : 23, ไทยรัฐ, 2550 : 21, 38, สโมสรมาแชร์ ชัยภูมิ เอฟซี, 2560, ไทยรัฐออนไลน์, 2560)

พอมาถึงฤดูกาล 2552 ระบบลีกทั้งหมดจึงอยู่ภายใต้การกำกับของสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ในระดับดิวิชั่น 2 เรียกว่า “ลีกภูมิภาค” กระแสการแข่งขันดังกล่าวถือว่าได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีการเล่นข่าวว่าในฤดูกาลต่อไปจะมอบเงินให้ทำทีมจังหวัดละ 1 ล้านบาท (**เดลินิวส์**, 2552ก : 20) การเข้าชมอย่างหนาตาในแต่ละจังหวัดทำให้ผู้จัดหวังว่าจะกลายเป็น “ลีกมหาชน” ในไม่ช้า (**ไทยรัฐ**, 2552ก : 17, 23) หรือขนาดมองไปข้างหน้าว่า ภายใน 5 ปี จะไม่พึ่งพิงรัฐด้านงบประมาณอีกต่อไป (**เดลินิวส์**, 2552ข : 17, 19) นับเป็นจุดเริ่มต้นของระบบโครงสร้างลีกที่เป็นเอกภาพอย่างแท้จริงครั้งแรก กระนั้นมิใช่ว่าจะไม่ประสบปัญหา มีข่าวว่าเหล่าองค์การบริหารส่วนจังหวัด ขู่จะถอนทีมออกไปสร้างลีกกันเอง เนื่องจากมีความขัดแย้งกับสมาคมฟุตบอลแห่งประเทศไทยฯ ที่มักจะจับผิดด้วยกฎ ระเบียบ และไม่ยอมให้ความช่วยเหลือ (**ไทยรัฐ**, 2552ข : 27, 28) จนมีตัวอย่างการถอนทีมอย่างเช่นอุบล ยูไนเต็ด (**คมชัดลึก**, 2552 : 23, 24) ขณะที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหลายแห่งก็ให้ความสำคัญกับฟุตบอล เช่น การที่ผู้ว่าฯ สตูลเผยว่าจะปิดเมืองฉลองหากเอาชนะทีมนราธิวาส (**สยามกีฬา**, 2552 : 13, 18) ทำให้ฐานความคิดเกี่ยวกับสโมสรฟุตบอลหนีไม่พ้นขอบเขตของจังหวัด

การดำรงอยู่และความสำเร็จของสโมสรฟุตบอลอาชีพต้องพึ่งพิงการอุปถัมภ์ของนักการเมือง หรือผู้มีอิทธิพลในเขตจังหวัดในสองประการ ประการแรกคือ งบประมาณการสนับสนุนที่ต้องใช้เม็ดเงิน และทรัพยากรมหาศาล ประการที่สองคือ สิทธิ์จากการกีฬาแห่งประเทศไทยผ่านสมาคมกีฬาจังหวัดที่คนกลุ่มนี้มีบทบาทอยู่ ดังนั้นหากจังหวัดใดมีปัญหาการเมืองภายในสมาคมกีฬา

จังหวัดก็มักจะประสบความยากลำบากในการจัดตั้งและบริหารสโมสร เนื่องจากว่าลีกภูมิภาคไม่ได้รองรับการส่งทีมที่อยู่นอกเหนืออำนาจของจังหวัด ดังนั้นการส่งทีมนอกเหนือจากนิยามดังกล่าวจึงถือว่าเป็นไปได้ยาก ไม่ว่าจะเป็นในนามของเทศบาลอันเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่นเดียวกับการส่งในนามทีมเอกชนที่ประจำอยู่ในท้องถิ่น หรือย่านต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ลีกภูมิภาคในนามโปรวินเชียลลีกได้กลายเป็นระบบการแข่งขันกีฬาที่สร้างชุมชนจินตกรรมของชาติไทยที่ประกอบด้วยทีมจังหวัดที่เป็นตัวแทนจากภูมิภาคต่างๆ หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจ 2540 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

บทสรุป

การเกิดขึ้นของทีมฟุตบอลอาชีพระดับจังหวัดมีลักษณะเป็นจังหวัดนิยมที่เชื่อมกับระบบอุปถัมภ์ และรอคอยการอุปถัมภ์จากภาครัฐ และความเป็นจังหวัดนิยมนี้แตกต่างจากท้องถิ่นนิยม ในฐานะที่มันเชื่อมกับโครงสร้างการบริหารภาครัฐในระดับภูมิภาค จินตนาการของความเป็นพวกเดียวกัน ถูกขีดขึ้นภายใต้หน่วยการปกครองระดับจังหวัดที่สอดคล้องมากกับการขยายอำนาจของกระทรวงมหาดไทยในทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา และมีความเป็นรูปธรรมอย่างสูงในทศวรรษ 2520 ความสำเร็จของทีมต่างๆ ขึ้นอยู่กับการจัดการบริหารทรัพยากรในจังหวัดและความมุ่งมั่นของผู้นำที่ส่วนใหญ่จะเป็นนักการเมืองที่มีอิทธิพลในจังหวัดหรือสามารถสร้างสายสัมพันธ์กับกลุ่มทุนในพื้นที่หรือทุนระดับชาติได้ผ่านรายการแข่งขันฟุตบอลไทยแลนด์คัพที่เริ่มในทศวรรษ 2520 การขาดหายไปของกระแสจังหวัดนิยมในฟุตบอลเมื่อทศวรรษ 2530 ถูกแทนที่ด้วยฟองสบู่ของการแข่งขันฟุตบอลระดับประเทศที่ส่วนใหญ่โคจรอยู่รอบกรุงเทพฯ กระนั้นการเกิดขึ้นของโปรวินเชียลลีกหลังวิกฤตเศรษฐกิจต้นทศวรรษ 2540 ได้สร้างสีสันและความคึกคักในต่างจังหวัดเป็นเวลากว่าทศวรรษ ต่อมาการกำกับขององค์กรนานาชาติ และสถานการณ์การเมืองหลังรัฐประหารได้มีผลต่อการเปลี่ยนโครงสร้างและรูปโฉมของวงการฟุตบอลอาชีพเมื่อต้นทศวรรษ 2550 ที่ยังแสดงให้เห็นว่าอำนาจการอุปถัมภ์ของนักการเมืองและผู้มีบารมีในท้องถิ่นนั้นยังจำเป็นและมีความสำคัญอยู่

เอกสารอ้างอิง

กิตติพงษ์ เอื้อพิพัฒนากูล และจุฑา ติงศภัทิย์. (2555). “การศึกษาการดำเนินการจัดการแข่งขัน ฟุตบอลสปอนเซอร์ไทยพรีเมียร์ลีก 2010”, **วารสารวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ**, 13: 1 (มกราคม-เมษายน)

แอนเดอร์สัน, เบน. (2552). **ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของ ชาตินิยม**, กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.

ประสาร มฤคพิทักษ์. (2543)” “ความคิดท้องถิ่นนิยม”, **มติชน**, (7 ตุลาคม)

ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเกอร์. (2546). **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ,** พิมพ์ครั้งที่ 3, เชียงใหม่ : ซิลค์เวอร์ม.

รักพงษ์ แก้วแท้. (2551).**ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ทีม และนักกีฬาที่มีต่อการจัดการแข่งขัน ฟุตบอล “ไทยแลนด์พรีเมียร์ลีก 2008”** วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ราชกิจจานุเบกษา. (2528). เล่ม 102 ตอนที่ 149, 17 ตุลาคม.

วสันต์ ปัญญาแก้ว, บรรณาธิการ. (2557). **ฟุตบอลไทย ประวัติศาสตร์ อำนาจการเมืองและความ เป็นชาย**, กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สิทธิ รัตนราษี. (2540). **การศึกษากีฬาฟุตบอลอาชีพในประเทศไทย** วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา ภาควิชาพลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

อาจินต์ ทองอยู่คง. (2557). **“แฟนบอล”: ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแฟนสโมสรฟุตบอลไทย** วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะสังคม วิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2557.

Nishizaki, Yoshinori. (2011). **Political Authority and Provincial Identity in Thailand : The Making of Banharn-buri**, New York : Cornell Southeast Asia Program Publications.

หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร

กรุงเทพธุรกิจ. (2545). 10 พฤศจิกายน
กรุงเทพธุรกิจ. (2549). 3 เมษายน
ข่าวสด. (2545). 7 พฤศจิกายน
ข่าวสด. (2546). 19 มิถุนายน
ข่าวสด. (2549ก). 20 กรกฎาคม
ข่าวสด. (2549ข). 15 กันยายน
ข่าวสด. (2550). พฤษภาคม
ข่าวสด. (2551). เมษายน
คมชัดลึก. (2546). 10 กรกฎาคม
คมชัดลึก. (2548ก). 16 มกราคม
คมชัดลึก. (2548ข). 21 มิถุนายน
คมชัดลึก. (2548ค). 27 มิถุนายน
คมชัดลึก. (2548ง). 3 สิงหาคม
คมชัดลึก. (2549ก). 7 มิถุนายน
คมชัดลึก. (2549ข). 22 มิถุนายน
คมชัดลึก. (2549ค). 11 สิงหาคม
คมชัดลึก. (2549ง). 6 ตุลาคม
คมชัดลึก. (2551ก). 28 มิถุนายน
คมชัดลึก. (2551ข). 23 กรกฎาคม
คมชัดลึก. (2552). 5 สิงหาคม
ไทยรัฐ. (2545ก). 2 มกราคม
ไทยรัฐ. (2545ข). 15 มกราคม
ไทยรัฐ. (2546). 28 มิถุนายน
ไทยรัฐ. (2547ก). 29 เมษายน
ไทยรัฐ. (2547ข). 23 พฤษภาคม
ไทยรัฐ. (2548ก). 23 มิถุนายน
ไทยรัฐ. (2548ข). 15 ธันวาคม
ไทยรัฐ. (2549ก). 8 กรกฎาคม
ไทยรัฐ. (2549ข). 29 กันยาย
ไทยรัฐ. (2550). 14 กันยายน
ไทยรัฐ. (2551). 16 ตุลาคม
ไทยรัฐ. (2552ก). 3 เมษายน
ไทยรัฐ. (2552ข). 20 มิถุนายน
ไทยรัฐ. (2552ค). 18 กรกฎาคม
เดลินิวส์. (2548). 15 ธันวาคม
เดลินิวส์. (2552ก). 16 มกราคม
เดลินิวส์. (2552ข). 21 กรกฎาคม
ฟุตบอลสยาม. (2523). 1 : 1
ฟุตบอลสยาม. (2532). 322, 31 ธันวาคม 2531 - 6 มกราคม 2532
ฟุตบอลสยาม. (2541). 839, 28 พฤศจิกายน- 4 ธันวาคม
ฟุตบอลสยาม. (2542ก). 850, 13-19 กุมภาพันธ์
ฟุตบอลสยาม. (2542ข). 855, 20-26 มีนาคม
ฟุตบอลสยาม. (2542ค). 858, 10-16 เมษายน
มติชน. (2545). 5 มกราคม
มติชน. (2546). 27 ธันวาคม

มติชน. (2547). 18 พฤษภาคม
มติชน. (2548ก). 7 สิงหาคม
มติชน. (2548ข). 17 สิงหาคม
มติชน. (2549ก). 12 มกราคม
มติชน. (2549ข). 25 มกราคม
มติชน. (2549ค). 26 มกราคม
มติชน. (2549ง). 4 พฤษภาคม
มติชน. (2549จ). 20 กรกฎาคม
มติชน. (2549ฉ). 6 สิงหาคม
มติชน. (2549ช). 21 สิงหาคม
มติชน. (2549ซ). 24 สิงหาคม
มติชน. (2550). 6 มกราคม
มติชนสุดสัปดาห์. (2551). 23 พฤษภาคม
สยามกีฬา. (2552). 30 กรกฎาคม

การอ้างอิงจากเว็บไซต์

ไทยรัฐออนไลน์. (2560). “ราชประชาฯ ผงาดคว้าแชมป์ลีกภูมิภาค”. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม จาก https://www.thairath.co.th/content/49984 (3 พฤศจิกายน 2552)

ผู้จัดการออนไลน์. (2560). ““ลพบุรี”ดับสงขลาคว้าแชมป์โปรลีก” สืบค้นเมื่อ 19 สิงหาคม จาก http://www.manager.co.th/Sport/ViewNews.aspx?NewsID=9500000108505 (13 กันยายน 2550)

สโมสร มาแชร์ ชัยภูมิ เอฟซี. (2560). “ประวัติสโมสร”. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม จาก http://www.masharechaiyaphumfc.com/home/หน้าตัวอย่าง/ประวัติสโมสร/

ยักษ์แสด Match Day นิตยสารออนไลน์ เพื่อแฟนฟุตบอลชาวอุดรพันธุ์แท้. (2560). “2 เปิดตำนาน ยักษ์ ตอนที่ 1 ตอน โปรลีก” . สืบค้นเมื่อ 16 สิงหาคม จาก http://giantmatchday.blogspot.com/2013/05/match-day-2-1.html (10 พฤษภาคม 2556)

สมาคมกีฬาแห่งจังหวัดนครสวรรค์. (2560). “ประวัติสมาคม”. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม จาก http://www.nakhonsawansports.com/content.php?mcid=20141018151715exJ1xxq

สมาคมกีฬาแห่งจังหวัดยโสธร. (2560). “ประวัติความเป็นมา”. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม จาก http://www.sportyaso.com/about-us/history

สมาคมกีฬาแห่งจังหวัดสิงห์บุรี. (2560). “ประวัติของสมาคม”. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม จาก http://www.singburisports.com/15765683/

Four Four Two. (2560ก). “เรื่องเล่าของสโมสรที่หายไป : Thai Farmer เหรอ... คุณเอาชาวนามา เล่นหรืออย่างไร? (นี่ คือ เรื่องราวของอดีตสโมสรที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย...)”. สืบค้น เมื่อ 21 กรกฎาคม จาก https://goo.gl/nt99PN (16 ตุลาคม 2559)

Four Four Two. (2560ข). “เรื่องเล่าของสโมสรที่หายไป : Thai Farmer เหรอ... คุณเอาชาวนามา เล่นหรืออย่างไร? (องค์ที่ 3 : เกรียงไกรในน่านน้ำระดับเอเชีย)”. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม จาก https://goo.gl/tFgUB2 (16 ตุลาคม 2559)

Four Four Two. (2560ค). “เรื่องเล่าของสโมสรที่หายไป : Thai Farmer เหรอ... คุณเอาชาวนามา เล่นหรืออย่างไร? (องค์ที่ 4 : วิกฤติต้มยำกุ้ง = จุดจบกสิกรไทย)”. สืบค้นเมื่อ 21 กรกฎาคม จาก https://goo.gl/UPacL4 (16 ตุลาคม 2559)

Thaifootball. (2560). “Thailand Provincial League 1999-2000”. สืบค้นเมื่อ 13 สิงหาคม จาก http://web.archive.org/web/20010718155034/http://www.thaifootball.com:80/provincial-1999.html

Score Today. (2560ก). “ตารางคะแนนฟุตบอลโปรวินเชี่ยล ลีก ถึงวันเสาร์ที่ 28 เมษายน 2544”. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม จาก http://web.archive.org/web/20010803122547/http://scoretoday.com:80/league/Pro_Table.html

Score Today. (2560ข). “ตารางคะแนนฟุตบอลไทยแลนด์โปรวินเชียล ลีก 2002 รอบสอง”. สืบค้น เมื่อ 20 สิงหาคม จาก http://web.archive.org/web/20020617160641/http://www.scoretoday.com:80/league/Pro_Table2rd.html